

Ilja Barabanov & Denis Korotkov

KAUPPATAVARANA KUOLEMA

PALKKA-ARMEIJA WAGNERIN TARINA

Suomentanut Kyösti Karvonen

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

FILI – Kirjallisuuden vientikeskus on tukenut tämän teoksen kääntämistä.

Suomennettu venäjältä ja englannista

Venäjänkielinen alkuteos «*Наш бизнес — смерть*». *Полная история ЧВК «Вагнер» и ее основателя Евгения Пригожина*

Suomennoksessa käytetty apuna kirjan julkaisematonta englanninnosta
Our Business is Death. The Story of the Wagner Group

© 2023 Ilja Barabanov, Denis Korotkov
All rights reserved and controlled by the StraightForward Foundation.

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

ISBN 978-951-1-48930-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

4041 0037
Painotuote

Sisällys

Johdanto	7
1. Aave katoaa	17
2. Everstiluutnantti Wagner	30
3. Isäntä	40
4. Salailun imperiumi	56
5. Syyrialainen leka	72
6. Vielä yksi nöyryytys	90
7. Tie Dekoaan	110
8. Armahdetut	132
9. Päälliköitä ja taistelijoita	144
10. Parhaat helvetissä	160
11. Hyökkäys	177
12. Lihamyly	186
13. Kapina	207
Jälkisanat	223
Kiitokset	229
Lähdeviitteet	231

JOHDANTO

Putoaminen

AAMULLA 29. ELOKUUTA 2023 Serafimovskojen hautausmaan lähellä liikenne ruuhkautui pahasti¹. Poliisi eristi hautausmaata ympäröivät kadut ja sulki sen portit: hautausmaalle pääsi vasta sen jälkeen, kun kertoi, kenen haudalle oli menossa. Sisäänkäynnin luo kerääntyivät toimittajat odottamaan, että haudattaisiin mies, jota vielä muutama viikko aikaisemmin oli pidetty Venäjän yhtenä vaikutusvaltaisimmista – ja yhtenä maailman vaarallisimmista ihmisistä.

Oli määrä haudata Jevgeni Prigožin², miljardööri, joka oli rikastunut suunnattomasti toimittamalla ruokaa Venäjän kouluihin ja sotilastukikohtiin. Oli määrä haudata rikollinen, joka oli istunut nuoruudessaan vankilassa ryöstöstä ja pahoinpitelystä. Oli määrä haudata ravintoloitsija, joka oli ruokkinut yrityksissään maailman tunnetuimpia poliitikkoja. Oli määrä haudata mies, jonka omistama ”trollitehdas” oli taistellut Kremlin vastustajien kanssa internetissä ja yrittänyt vaikuttaa Yhdysvaltain presidentinvaalien tuloksiin. Oli määrä haudata mies, joka oli ottanut vastaan lukuisia valtionpalkintoja Venäjältä, Syyrialta, Keski-Afrikan tasavallalta, Libyalta, Sudanilta, Burkina Fasolta sekä Donetskin ja Luhanskin ”kansantasavalloilta”. Oli määrä haudata mies, joka oli perustanut yksityisen Wagner-palkka-armeijan, Vladimir Putinin puolesta yhdeksän viime vuotta ympäri maailmaa sotineen, entisten sotilas- ja rikolliskovanaamojen aseistetun joukon.

Oli vain yksi ongelma: kukaan ei tiennyt, minne mies haudattaisiin. Kremlistä ilmoitettiin, että sillä ”ei ollut tietoa”.³ Pietarin hallinnollisesta keskuksesta Smolnasta sanottiin, että hautaaminen oli julistettu salaiseksi ja että kaikki mukana olleet olivat allekirjoittaneet salassapitosopimuksen.⁴ Sen paremmin Wagnerin taistelijat kuin edesmenneen tuttavatkaan eivät tienneet mitään. Valtioduuman jäsen Vasili Vlasov, joka oli ehdottanut pietarilaisen kadun nimeämistä Prigožinin mukaan⁵, kertoi toimittajille, että hän ”vain käveleskeli ympäriinsä Serafimovskojen hautausmaata sinä aamuna ilman sen kummempaa tarkoitusta”.⁶

Muutamia tunteja myöhemmin kukkia tuoneita ihmisiä alkoi saapua hautausmaalle ja hautajaismenot alkoivat kappelissa. Kävi kuitenkin ilmi, että oltiin hautaamassa jotakuta tavallista ihmistä eikä suinkaan Prigožinia. Toimittajat lähtivät kappelista ja ryntäsivät kaupungin keskustaan. Heidän kollegansa olivat huomanneet hautajaiskulkueen kadettikoulun maneesin lähellä. Autoletkassa oli BMW 760, jollaisella Prigožin matkusti elinaikanaan. Parrakas vartija ei päästänyt ketään rakennukseen. ”Ette voi mennä sinne nyt, siellä on yksityis-tilaisuus. Ihmiset surevat.”⁷

Pian saapui ruumisauto maneesin ovien eteen, jotta arkku voitiin laittaa autoon, joka lähti sitten kohti tuntematonta paikkaa. Lähin hautausmaa oli maineikas Smolenskin hautausmaa, mutta pari tuntia myöhemmin arvoituksellinen hautajaissaattue nähtiin maaseudulla Beloostrovin hautausmaalla, jonne oli haudattu useita kymmeniä Ukrainan sodassa kuolleita Wagnerin palkkasotilaita. Useita vantteria, mustiin pukeutuneita miehiä tuli pikkubussista, jota tarkkailijat erehtyivät pitämään ruumisautona, laski kukkia Wagnerin taistelijoiden haudoille ja ajoi pois. Autossa ei ollut ruumisarkkua. Myöskään kadettikoulun maneesilla ei ollut hyvästelty Prigožinia: kun toimittajat menivät rakennukseen, seinillä ei ollut merkkiäkään, että siellä olisi pidetty hautajaiset.⁸

Joku oli järjestänyt mediaspektaakkelin ja ajattanut toimittajia ympäri kaupunkia tyhjän ruumisauton perässä. Elinaikanaan Jevgeni

Prigožin oli ollut mestari jättämään totuudenjälkeisiä, harhaanjohtavia jälkiä, kiistänyt ilmeisen, valehdellut mielin määrin ja mielellään. Hänen kuolemansa muistutti erikoisoperaatiota, ja hän oli päätrolli jopa omissa hautajaisissaan.

29. elokuuta, jolloin poliisi eristi Serafimovskojen hautausmaan ja kirjeenvaihtajat sukkuloivat keskustan ja esikaupunkien väliä, Jevgeni Prigožin haudattiin isänsä viereen Porohovskojen hautausmaalle.⁹ (Tässäkin asiassa saattoi nähdä ironiaa, sillä Prigožin oli vuoden 2023 koko kevään vaatinut Venäjän viranomaisilta Wagnerin palkkasotilaille ammuksia ja järjestänyt jopa *flash mobin*. 1800-luvun lopulta lähtien Porohovskojen oli haudattu lähellä olevan ruutitehtaan työntekijät, jotka valmistivat kyseisiä ammuksia.¹⁰) Hänet haudattiin hiljaisuudessa, salassa kaikilta. Ei ollut kunniavartiota, ei kolmea kunnialaukausta, joita laki olisi edellyttänyt Venäjän sankarin arvonimen saaneelle miehelle, ei ollut seppeleitä maan johdolta eikä julkisuuden henkilöiltä. Ei ollut toimittajia. Ei ollut surijoiden joukkoja, jotka olisivat tulleet jättämään jäähyväiset idolilleen. Halukkaita olisi kyllä ollut paljon. Vielä hautajaisten jälkeenkin lainvalvojat vartioivat hautausmaata seuraavaan aamuun asti, seisten pimeässä keskellä hautoja kuin zombijoukko.¹¹

Seuraavana aamuna eristys loppui, ja haudan nähdä halunneet huomasivat sillä yksinkertaisen puuristin. Sen alapuolella oli Prigožinin muotokuva ja kehystetty arkki, jossa oli muutamia Nobelin kirjallisuuspalkinnon voittajan Joseph Brodskyn säkeitä: ”Äiti puhuu Kristukselle: / Oletko poikani vai Jumalani? / Olet ristiin naulittu. / Miten pääsen kotiin? / Miten astun kynnykselle, / ymmärtämättä, päättämättä: / oletko poikani vai Jumala? Siis elävä vai kuollut?”¹²

Tämän Jevgeni Prigožinia koskevan kysymyksen – onko hän elävä vai kuollut? – esittämistä monet ihmiset jatkoivat vielä hänen hautajaistensa jälkeenkin, sillä hänen elämänsä oli liian täynnä hämäryksiä ja temppuja ja hänen kuolemansa oli liian äkillinen ja lopullinen. 23. elokuuta 2023 Prigožinin yksityislentokone, kolmetoistapaikkainen Embraer Legacy 600, putosi 8 500 metrin korkeudesta pellolle

lähellä Kuženkinon kylää Tverin alueella.¹³ Koneessa oli kahden pilotin, lentoemännän, neljän turvamiehen ja Wagnerin omistajan lisäksi kaksi yhtiön ylimpään johtoon kuulunutta: sotilaskomentaja Dmitri Utkin, jonka lempinimestä Wagner sai nimensä, ja Valeri Tšekalov, joka pyöritti Prigožinin liiketoimia. Kaikki koneessa olleet kuolivat turmassa.¹⁴

Turman syy ei ollut selvinnyt tämän kirjan julkaisuhetkellä, eikä ole aivan varmaa, selviääkö se koskaan. Kuten poliisit sanovat tutkissaan tällaisia tapauksia: tärkeintä on, ettei tule paljastaneeksi itseään. Asiantuntijat ovat käytännössä sulkeneet pois¹⁵ teknisen vian tai pilottien virheen, koska kone hajosi kappaleiksi jo ilmassa. Jos koneeseen olisi osunut ohjus, sellainen olisi mitä todennäköisimmin havaittu. Siksi koneessa tapahtunut räjähdys on toistaiseksi todennäköisin syy.

Ei ole tiedossa, kuka on räjähdysten takana. Tai tarkemmin, sitä ei tiedetä virallisesti. Harvoilla venäläisillä organisaatioilla on kyky asentaa pommi yhden maan vaikutusvaltaisimman ihmisen lentokoneeseen. Mikään näistä organisaatioista ei olisi voinut toimia ilman suoraa käskyä tai vähintään selvää hyväksyntää maan presidentiltä Vladimir Putinilta. Hänellä oli syy antaa sellainen käsky: tasan kaksi kuukautta ennen koneen putoamista Prigožin oli johtanut kaksikymmentäneljä tuntia Wagnerin kapinaa, joka monien mielestä uhkasi vakavasti presidentin arvovaltaa. Kesäkuun 24. päivän vastaisena yönä Prigožinin palkkasotilaat valtasivat Donin Rostovin miljoonakaupungin vastarinnatta ja perustivat sinne Wagnerin Ukrainassa olleiden joukkojen esikunnan.¹⁶ Wagnerin kolonna lähti varuskunnastaan, liikkui kohti Moskovaa, ohitti helposti pari muuta suurkaupunkia, Voronežin ja Lipetskin, vältti poliisin tarkastuspisteet sekä ampui alas useita helikoptereita ja kapinallisia lähestyneen Venäjän asevoimien lentokoneen.¹⁷

Aamulla 24. kesäkuuta Vladimir Putin puhui kansakunnalle televisiossa. Hän kutsui käynnissä ollutta tapahtumaa ”petokseksi” ja ”selkäänpuukotukseksi” ja tuomitsi kaikki kapinaa tukeneet rangaistukseen mainitsematta kertaakaan Wagnerin johtajan nimeä.¹⁸ Muutama seuraavan tunnin ajan, jolloin Prigožin postasi tulisia ääniviestejä

yhden toisensa jälkeen monen miljoonan tilaamalle Telegram-kanavalleen, presidentti pysyi vai. Lopulta Prigožin sopi Valko-Venäjän presidentin Aljaksandr Lukašenkan kanssa lopettavansa kapinan.¹⁹ Ensimmäistä kertaa pitkään aikaan Venäjän presidentti näytti oman eliittinsä silmissä heikolta ja epäuskottavalta. Tarkkailijoiden ja asiantuntijoiden enemmistö oli yhtä mieltä siitä, ettei Putin sietäisi moista. Sitä paitsi hän on sanonut toistuvasti, ettei hän anna petosta anteeksi.²⁰

Vaikka Kreml lupaili, että Prigožin ”meni Valko-Venäjälle” vastineeksi luopumisesta kapinan rikostutkimuksesta, Wagnerin perustaja nähtiin säännöllisesti sekä Pietarissa että Moskovassa. Hän jopa tapasi Putinin Kremlissä palkkasotilaskomentajiensa kanssa.²¹ 23. elokuuta hänen yksityiskoneensa räjähti, kun se oli taas kerran kuljettamassa omistajaansa pääkaupungista tämän kotikaupunkiin.

Arviomme mukaan Jevgeni Prigožin todella kuoli tuona päivänä ja Porohovskojen hautausmaalle haudattiin nimenomaan hänen ruumiinsa. Niin päättyi kansallissankarista lainsuojattomaksi rikolliseksi muutamassa kuukaudessa muuttuneen miehen kiihkeä elämä. Kolme kuukautta ennen Tverin alueen taivaalla tapahtunutta räjähdystä, toukokuussa 2023, Vladimir Putin kiitti henkilökohtaisesti Wagnerin palkkasotilaita ukrainalaisen Bahmutin kaupungin valtaamisesta ja myönsi arvostetuille palkkasotilaille Venäjän sankarin arvonimen²² (itse Prigožinille se oli siihen mennessä jo myönnetty²³). Vuotta aikaisemmin, kesällä 2022, Putin hyväksyi Prigožinin epätodellisen henkilökohtaisen hankkeen²⁴. Siinä Wagnerin omistaja meni venäläisiin vankiloihin taivuttelemaan bruttaaleista murhista ja raiskauksista tuomiot saaneita miehiä taistelemaan rintamalle palkkasoturiarmeijan riveissä vastineeksi presidentin allekirjoittamasta armahduksesta.

Aikaisemmin, ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaun, Prigožin kiisti, että hänellä olisi ollut mitään tekemistä Wagnerin kanssa.²⁵ Prigožin oli valmis haastamaan oikeuteen ihmisiä, jotka kutsuivat häntä palkkasoturiarmeijan omistajaksi. Samaan aikaan Putin kiisti, että hän olisi tuntenut Prigožinia läheisesti²⁶ ja että Venäjän valtiolla olisi ollut mitään tekemistä Wagnerin kanssa. Samaan aikaan, jo 2010-

luvun puolivälistä lähtien, Prigožinin rahoittamat palkkasotilaat olivat tehneet likaista työtä Kremlille. Ensiksi Donbasissa, jossa Moskova oli käynyt hybridisotaa paikallisten pyssymiesten ja puolisoitaallisten joukkojen tukemana Krimin Venäjään liittämisen jälkeen. Sitten Syyriassa, jossa Wagnerin palkkasotilaat auttoivat Venäjän asevoimia taisteluissa presidentti Bašar al-Assadia vastaan sotineiden ”islamilaisten valtion” ja kapinallisryhmien kanssa. Prigožinin yritykset saivat vastineeksi useita miljoonia dollareita voittoa tuottaneita sopimuksia paikallisista öljykentistä. Sitten Afrikan maissa Sudanista ja Libyasta Burkina Fasoon ja Mosambikiin Prigožin ja hänen apurinsa toimivat usein miltei itsenäisesti auttaen paikallisia diktaattoreita pysymään vallassa tai yrittäen vallata sen toisille diktaattoreille. He tekivät sotarikoksia oppositioaktivisteille ja tavallisille kansalaisille sekä ansaitsivat rahaa kaivoksilla ja valtion kanssa tehdyillä sopimuksilla.

Kaikki tämä tapahtui lähes julkisesti. Joka tapauksessa riippumattomat toimittajat Venäjällä ja muualla raportoivat säännöllisesti Prigožinin erilaisista tempauksista ja masinoinneista. Valtiovalta ja sen valtion, jonka kansalainen Prigožin oli, oikeusviranomaiset ummistivat täydellisesti silmänsä tältä kaikelta – silloinkin, kun oli kysymys hänen tietensä tehdyistä Venäjän toisten kansalaisten murhista. Näin toimii Vladimir Putinin luoma mafiavaltio, jossa johtajaa lähellä oleva ihminen on aina lain yläpuolella ja jossa eliitit eivät elä lain mukaan vaan niin kuin ne sopivat keskenään. Prigožinin, entisen rikollisen, jolle lojaalisuus meni aina muiden arvojen ja sääntöjen edelle, nousu tapahtui näiden kirjoittamattomien sääntöjen ansiosta. Vain ensimmäisen henkilön suosio, henkilön, jonka hyväksynnällä entinen rikollinen sai monien miljardien dollarin arvoisia julkisia hankintoja koskeneita sopimuksia, loi Kremläiä kannattanutta disinformaatiota levittäneen mediaimperiumin ja perusti yksityisarmeijan, teki huonosti koulutusta, rikasta mielikuvitusta osoittavasta ja ylettömiä tavoittelevasta keskiluokkaisesta ravintoloitsijasta globaalin pahan pojan.

Kun aloimme tehdä tätä kirjaa, mittakaavasta oli tullut sellainen, ettei ollut helppoa erottaa Wagner-yksityisarmeijan todellista historiaa

sitä koskevasta legendasta. Näin on etenkin, jos otamme huomioon sen, että Jevgeni Prigožin ja hänen ystävänsä ovat valehdelleet ammatillisesti itsestään ja hankkeistaan monia vuosia.

Olemme pyrkinneet kirjoittamaan Wagnerin, sen luoja ja sen komentajien tarinan niin autenttisesti kuin mahdollista. Kirjamme perustuu suureksi osaksi asiakirjatodisteisiin. Meillä on kenties täydellisin sekä Wagnerin että kokonaisuudessaan Prigožinin Konkordholdingyhtiön sisäisten asiakirjojen arkisto. Jotkin näistä asiakirjoista ovat olleet julkisesti saatavilla eri aikoina ja jotkin tietopaketit ovat lukuisten julkaisujen tutkivien toimittajien hallussa, mutta huomattava osa on eksklusiivista materiaaliamme.

Nämä aineistot tulivat käyttöömme, koska kuuluimme ensimmäisiin, jotka kiinnittivät huomiota siihen, että yksityinen palkka-armeija Wagner ilmaantui Venäjälle vuonna 2015. Meistä Ilja Barabanov työskenteli tuohon aikaan sanomalehti *Kommersantissa* ja oli ollut sen kirjeenvaihtajana eri kriisipesäkkeissä monia kertoja ja kuullut Wagnerista raportoidessaan Venäjän aloitteesta alkaneesta aseellisesta yhteenotosta Itä-Ukrainassa. Denis Korotkov taas työskenteli verkkolehti *Fontankan* Pietarin painoksessa ja kirjoitti aseistettujen venäläispalkkasoturien toiminnasta maailman eri maissa. Kun toimitukseen kantautui huhuja, että heitä oli nähty Donbasissa, Korotkov lähetettiin ottamaan selvää asiasta.

Siitä lähtien olemme kertoneet miltei kymmenen vuoden ajan eri näkökulmista siitä, mistä Wagner oli lähtöisin, kuka sitä rahoitti, keitä taisteli sen riveissä, kuka sitä johti ja niin edelleen. Tänä aikana molemmat kirjoittajat loivat tiiviitä yhteyksiä wagnerilaisiin. Jotkut heistä olivat valmiita puhumaan ja vastaamaan kysymyksiin, kun taas toiset suostuivat luovuttamaan asiakirjoja, joilla pystyimme tarkistamaan tosiasioita ja osoittamaan spekulatioita vääriksi. Todistimme Wagnerin ja Jevgeni Prigožinin välisen yhteyden, kun sitä ei ollut vielä osoitettu luotettavasti ja kun ”Putinin kokki” itse kiisti, että hänellä olisi ollut mitään tekemistä palkkasotilaiden kanssa. Onnistuimme todentamaan Wagnerin henkilömäärän, rakenteen ja tappiot maailman eri

maissa lähes henkilön tarkkuudella. Keskustelimme paitsi itse wagnerilaisten myös heidän perheidensä kanssa. Tällä tavalla pystyimme ymmärtämään paremmin, mikä motivoi tavallisia venäläisiä miehiä lähtemään kuolemaan Syyriaan ja mitä Wagnerin tarina kertoo Venäjän yhteiskunnasta Vladimir Putinin aikakaudella.

Selvityksiämme julkaistiin useissa riippumattomissa venäläisissä tiedotusvälineissä – BBC:n venäjänkielisessä palvelussa, *Fontankassa*, *Novaja gazetassa* – ja saimme useita journalistipalkintoja.²⁷ Julkaisuamme ei kuitenkaan ilmeisesti aina miellyttänyt wagnerilaisia eikä etenkin yksityisen palkka-armeijan omistajaa. Saimme säännöllisesti nimettömiä uhkauksia ja huomasimme, että meitä varjostettiin. Prigožinin omistamat tiedotusvälineet julkaisivat paikkansapitämättömää törkyä Denis Korotkovista ja syyttivät häntä erilaisista rikoksista. Oli myös erityisen näyttäviä välikohtauksia. Sen jälkeen kun Korotkov oli tutkinut Wagnerin toimintaa Syyriassa, hänen asuntoonsa toimitettiin kukkalaite. *Novaja gazetan* toimitukseen, jossa Korotkov työskenteli tuolloin, tuotiin hautajaisseppele, jossa oli hänen kuvansa ja kirjoitus ”Emme unohda sinua koskaan”. Toimitukseen heitettiin myös irti hakattu lampaanpää.²⁸

Kaikesta tästä huolimatta jatkoimme kirjoittamista Wagnerista ja saimme käyttöömmme Wagnerin arkistoja: Wagnerin henkilöstöasiakirjoja, mukaan lukien useiden tuhansien palkkasoturien henkilöprofiileja, raportteja Wagnerin oman turvallisuuspalvelun sisäisistä selvityksistä, Konkordin rahoittajien kirjeenvaihtoa, palkkasoturien aikatauluja, työmatkaraportteja, luetteloita kuolleista ja haavoituneista ja paljon muuta, jopa Jevgeni Prigožinin kahdentoista vuoden vuosikalenterit. Tämä kaikki auttoi saamaan selville tosiasioita ja tarkistamaan keskustelukumppaniemme sanoja (tai osoittamaan ne epäluotettaviksi). Näiden tietomassojen sekä Wagnerin kanssa tekemisissä sen olemassaolon eri aikoina olleiden lähteiden kanssa käymiemme keskustelujen ansiosta olemme uskoaksemme onnistuneet erottamaan historian myytistä. (Valitettavasti emme voi mainita vieläkään useimpien nimiä, koska jokaista keskustelukumppaniamme

uhkaksi rikossyyte Venäjällä.) Jotkin tarinoista olemme jo kertoneet tiedotusvälineissä, joissa työskentelimme. Monet niistä julkaistaan tässä kirjassa ensimmäistä kertaa.

Saimme idean tämän kirjan kirjoittamisesta loppusyksystä 2021, kun istuimme yhdessä moskovalaisbaarissa. Katsoimme, että oli aika tehdä yhteenveto useita vuosia kestäneistä tutkimuksistamme Jevgeni Prigožinin ja hänen palkkasotilaidensa toiminnasta. Kolme kuukautta myöhemmin päivämäärä 24. helmikuuta 2022 muutti dramaattisesti sekä kirjan kirjoittajien elämää, maata, jossa he työskentelivät, että koko Itä-Euroopan kohtaloa. Vladimir Putinin päätös aloittaa täysimittainen hyökkäys Ukrainaan vei kaksi suurta eurooppalaista maata sotaan, josta tuli maanosan verisin sitten toisen maailmansodan. Venäjän vallanpitäjät lakkasivat pikapikaa noudattamasta viimeisiäkin rippeitä ulospäin hyviltä näyttäneistä tavoista ja säätivät kiireesti lakipaketin, joka käytännössä kielsi riippumattomat tiedotusvälineet. Nyt voi saada vankilatuumion, jos yksinkertaisesti kutsuu sotaa sodaksi ja julkaisee paikkansapitäviä tietoja rintamalinjojen tapahtumista puolustusministeriön lähes päivittäin virallisissa lausunnoissaan levittämien valheiden asemesta.

Sekä Ilja Barabanov että Denis Korotkov joutuivat lähtemään Venäjältä kiireen vilkkaa; Kirjan tekeminen viivästyi tämän takia, ja todellisuus heitteli eteemme jatkuvasti uusia juonenkäänteitä. Aluksi muutamana kuukauden ja sitten muutaman viikon välein muutimme kirjan konseptia ja mieltämme sen lopusta. Mikä olisi oikea loppu? Se, miten hylätty wagnerilainen Jevgeni Nužin teloitettiin julkisesti lekalla? Se, miten Prigožinin joukot yrittivät kuukausia vallata pienen Bahmutin kaupungin, ihmishenkiä säästämättä? Se, miten palkkasoturit etenivät ensin kohti Moskovaa ja lähtivät sitten Valko-Venäjälle?

Tänä aikana Wagner kasvoi Venäjän Ukrainaan tekemän hyökkäyksen yhdeksi pahamaineisimmaksi symboliksi ja sen perustaja Prigožin yhdeksi sen mieleenpainuvimmista julkisista kasvoista. Lisäksi Venäjän propagandan paradoksaalisessa todellisuudessa Prigožinista tuli jossakin vaiheessa se, joka alkoi väittää kertovansa

totuuden sodasta, päinvastoin kuin viranomaiset. Hän alkoi jopa kiertää esiintymässä Venäjän kaupungeissa, ja näytti siltä, että ennen pitkää hän ilmoittaisi asettuvansa ehdolle vaaleissa.

Näin ei käynyt, mutta vaikka Jevgeni Prigožinin elämä ja palkkasoturiarmeija Wagnerin historia järjestönä ovatkin tulleet päätepisteeseensä, heidän toimintansa seuraukset tulevat tuntumaan pitkään. Prigožinin toiminnan takia eri puolilla Venäjää vapautettiin kesken tuomioidensa tuhansia murhaajia ja raiskaajia, jotka tekevät jo uusia rikoksia sekä kauhistuttavat sukulaisia ja naapureita. On hyvin mahdollista, että vankien värväämisuhkapeli vaikuttaa vakavasti rikollisuuteen ja maan yhteiskunnalliseen ilmapiiriin. Wagnerin jälkeen Venäjälle on syntynyt yksityisarmeijoita yksi toisensa jälkeen. Niitä ovat perustaneet jotkin Gazpromin tapaiset suuryritykset ja jotkut Venäjän yksittäisten alueiden johtajat.²⁹ Näillä yksityisarmeijoilla saattaa olla historiallinen rooli, jos ja kun Venäjän valtio romahtaa. Sillä välin kokeneet wagnerilaissoturit, jotka ovat sotineet lukuisissa sodissa eivätkä osaa tehdä mitään muuta, etsivät aktiivisesti itselleen työtä. Näitä ihmisiä on paljon, ja on vaikea sanoa, millaiseksi heidän kohtalonsa osoittautuu. Ehkäpä kuulemme heistä lisää, ja ehkäpä tämä kirja auttaa meitä ymmärtämään hiukan paremmin, keitä he ovat.

”Olisi parempi, jos tappaisitte minut, mutta en huijaa, minun on sanottava rehellisesti: Venäjä on tuhon partaalla”, Prigožin sanoi arvostellessaan Venäjän sotilaallisbyrokraattista koneistoa yhdessä haastattelussaan vähän ennen kapinaa.³⁰ ”Jos emme sääda näitä nuppeja nyt, lentokone tulee hajoamaan ilmassa.” Loppujen lopuksi kävi juuri näin lukuun ottamatta sitä, että hajosi aivan eri lentokone.

1. LUKU

Aave katoaa

TOUKOKUUN 23. PÄIVÄNÄ 2015 autosaattue ajoi Ukrainassa Altševskista Luhanskiin johtavaa tietä. Saattue ei kuitenkaan pääsyt perille Luhanskin alueen keskukseen, josta oli tullut Luhanskin ”kansantasavallan” pääkaupunki. Ensiksi yhden auton lähellä räjähti, ja sitten autoa tulitettiin konekivääreillä ja automaattiasseilla. Tällä tavoin kuoli Aleksei Mozgovoi, aaveprikaatin perustaja ja yksi Donbasin kuuluisimmista kenttäkomentajista. Mozgovoin lehdistöedustaja, autonkuljettaja ja kaksi henkivartijaa sekä kaksi sattumalta autoa lähellä ollutta siviiliä kuolivat hänen ohellaan.³¹

Svatovin kaupungin mieskuoron entinen solisti Mozgovoi, joka tykkäsi laulaa omia sanoituksiaan kitaralla säestäen³², työskenteli Venäjän armeijan sotakomissariaatissa helmikuuhun 2014 asti³³. Kun Venäjän joukkoja ilmestyi kaakkoiseen Ukrainaan Krimin miehityksen jälkeen ja kun sota alkoi, Mozgovoi tuki separatisteja, perusti oman sotajoukkonsa ja valtasi pian Luhanskin alueen kaksi suurta kaupunkia Sjevjerodonetskin ja Lysytsjanskin³⁴. Yhdessä vaiheessa Mozgovoi oli niin tunnettu, että hänet saatettiin nähdä Moskovassa varteenotettavana ehdokkaana alueen Venäjä-mielisten voimien johtajaksi. Keväällä 2014 Mozgovoi jopa vieraili Moskovassa valtioduunassa, jossa hän tapasi kahden suuren ryhmän, LDPR:n ja Oikeudenmukaisen Venäjän, johtajat.³⁵Tuolloin Kreml ei julkisesti myöntänyt rooliaan Itä-Ukrainan tapahtumissa ja väitti, että kaikki venäläiset

taistelivat siellä vapaaehtoisesti³⁶. Sen takia hallitseva puolue Yhtenäisen Venäjä otti etäisyyttä Donetsk ja Luhanskin tapahtumiin. Tästä syystä presidentinhallinto antoi niin kutsutun järjestelmäopposition johtajien osoittaa tukeaan separatistijohtajille. Heidän puolueensa sallitaan valtioduumassa ja ne erottautuvat muodollisesti vallanpitäjistä hyvin erilaisissa kysymyksissä, mutta eivät ikinä arvostele heitä vakavasti otettavalla tavalla.

Kesällä 2014 Ukrainan asevoimat aloitti hyökkäyksen. Mozgovoi ja hänen pataljoonansa vetäytyivät Luhanskin alueen toiseen kaupunkiin Altševskiin, jossa toimi suuri terästehdas ennen sotaa. Entinen sotilaskomentaja alkoi hallita siellä kuin feodaaliprinssi eikä juuri välittänyt käskyistä, joita Luhanskin ”kansantasavallan” hallitus yritti antaa hänelle Luhanskin kaupungista. Eräänä päivänä Mozgovoi esimerkiksi määräsi pitämään ”kansan tuomioistuimen” istunnon Altševskissa. Aukiolle kokoontuneet ihmiset äänestivät siitä, pitivätkö he kahta viisitoista- ja kolmetoistavuotiaan tytön raiskauksesta syytettyä miestä syyllisinä. Väkijoukko päätti, että vastaajat olivat syyllisiä. Toinen miehistä teloitettiin ja toinen lähetettiin rintamalle.³⁷

Mozgovoi halveksui Igor Plotnitskia, jonka Moskova lopulta nosti Luhanskin ”kansantasavallan” johtoon. Mozgovoi arvosteli Plotnitskia avoimesti eikä aikonut totella häntä. ”Luhanskin kansantasavallan hallituksen koko olemassaolon aikana kukaan ei ole koskaan nähnyt Luhanskin kansantasavallan hallituksen edustajia niissä asutuskeskissä, joissa on paitsi meidän myös muiden yksiköiden varuskunta”, Mozgovoi sanoi. ”Olen olemassa, jos olen olemassa valtiona”, itsenäistä asemaansa korostanut Mozgovoi totesi³⁸. Hän ei aikonut riisua joukkojaan aseista ja kieltäytyi noudattamasta Minskin sopimuksia, joissa Venäjä ja Ukraina olivat sopineet Donbasin tulitauosta³⁹. Oli selvää, ettei sellainen mies pystyisi kauan tulemaan toimeen Putinin byrokratian kanssa.

Mozgovoilta yritettiin viedä henki ensimmäisen kerran 7. maaliskuuta 2015, mutta yritys ei onnistunut⁴⁰. Se onnistui kaksi ja puoli kuukautta myöhemmin. Luhanskin ”kansantasavallan” viranomaiset yritti-

vät syyttää siitä Ukrainan viranomaisia⁴¹, mutta on todennäköistä, että separatistijohtajan tappoivat Wagnerin palkka-armeijan jäsenet⁴². Wagner oli tuolloin vielä pieni eikä erityisen tuttu kenellekään⁴³.

”Kuulin ensimmäisen kerran Wagnerista kasakoilta lähellä Luhanskia elokuussa 2014”, toimittaja Georgi Aleksandrov muistelee. (Hän työskenteli vuonna 2014 valtiovaltaa kannattavassa *Argumenti i Fakti* -sanomalehdessä, mutta siirtyi myöhemmin riippumattomiin tiedotusvälineisiin ja muutti maasta sen jälkeen, kun Venäjä aloitti täysimittaisen sodan Ukrainaa vastaan.⁴⁴) ”Kasakat kertoivat joitakin paikallisia kauhutarinoita. He sanoivat, että wagnerilaisten autoihin oli piirretty ’W’ ja että he terrorisoivat kaikkia. Tuohon aikaan minulla ei ollut kuitenkaan ehdottomasti mitään käsitystä siitä, keitä he olivat. Oli monia ihmisiä, jotka ajoivat samanlaisilla autoilla ja jotka kaikki terrorisoivat toisiaan, joten he eivät olleet erilaisia kuin muut ryhmät.”

Nykyään Wagnerin johtajat sen paremmin kuin soturitkaan eivät mielellään muistele, miten yksityinen palkka-armeija sai alkunsa. Wagnerin taistelijoiden alkuaikoina hoitamat tehtävät eivät myöskään eronneet kovin paljon muiden samanlaisten ryhmien tekemisistä. Aleksei Mozgovoin kuolema ei ollut kovinkaan poikkeuksellinen tapahtuma Donbasissa. Noina vuosina lukemattomia Venäjä-mielisiä komentajia, jotka eivät mahtuneet tai eivät halunneet mahtua Moskovan rakentamaan niin sanottuun vallan vertikaaliin, tapettiin siellä silloin tällöin.⁴⁵

Kesä Donbasissa

Kun yhteenotto alkoi Donbasissa vuonna 2014, se ei muistuttanut lainkaan Vladimir Putinin kahdeksan vuotta myöhemmin aloittamaa täysimittaista sotaa. Kahden valtion asevoimat ovat nyt juuttuneet paikallaan junnaavaan asemasotaan, joka muistuttaa enemmänkin ensimmäisen maailmansodan taisteluja kuin 21. vuosisadan teknologisia konflikteja. Tuolloin tilanne Itä-Ukrainan rintamilla oli perin pohjin erilainen.

Sen jälkeen kun Viktor Janukovytsin hallinto oli kukistettu Kio-
vassa, asevoimat liitti Krimin Venäjään organisoidulla ja melko veret-
tömästi sujuneella operaatiolla. Tuohon aikaan Vladimir Putin kui-
tenkin epärooi lähettää joukkoja Ukrainan muihin osiin. Kreml päätti
panostaa ”ruohonjuuritason protestiin”⁴⁶. Se toivoi, että Venäjä-mie-
liset aktivistit kaappaisivat vallan Ukrainan kaakkoisosissa ja että
alueet Harkovasta Odessaan tipahtaisivat Venäjän syliin melko kivut-
tomasti⁴⁷.

Venäjän turvallisuuspalvelun FSB:n entinen upseeri Igor Strelkov,
jonka johtama joukko tosiasiaa aloitti yhteenoton aseellisen vaiheen,
muisteli myöhemmin⁴⁸, että jotkin voimat Moskovasta jopa neuvoi-
vat häntä viime hetkellä luopumaan uhkayrityksestä ja olemaan ylittämättä Ukrainan rajaa. Strelkov ei totellut, ja huhtikuussa hänen taistelijansa valtasivat Slovjangskin⁴⁹, kun Kiovan uudet vallanpitäjät ilmoittivat aloittavansa terrorisminvastaisen operaation separatisteja vastaan Ukrainan itäosissa.

Ukrainan armeija oli tuolloin paljon heikompi kuin nykyisin. Jos Venäjä olisi valinnut tuolloin täysimittaisen hyökkäyksen, ei voida sulkea pois, että se olisi todellakin voinut onnistua valtaamaan suurimman osan Ukrainan alueesta lyhyessä ajassa. Yhteenoton ensimmäisinä kuukausina Donetskien ja Luhanskin alueet olivat anarkiassa. Vallanpitäjät saattoivat vaihtua kaupungeissa päivittäin. Samaa reittiä joka päivä ajanut toimittaja ei voinut tietää, törmäsikö Ukrainan asevoimien, separatistien tai joidenkin Venäjältä tulneiden kasakoiden pystyttämään tiesulkuun.

Sillä aikaa, kun Igor Strelkov oli Slovjangskissa, Ukrainan vanha hallinto jatkoi toimintaansa Donetskissa melko kauan, vaikka separatistit olivat vallanneet aluehallintorakennuksen⁵⁰. Ukrainan rikkain liikemies Rinat Ah'metov yritti pitää alueet hallinnassaan. Kiovan ja Moskovan välillä käytiin monimutkaisia kulussientakaisia neuvotteluja. Ne johtivat siihen, että Venäjä alkoi antaa ”kansantasavalloille” aseita ja vapaaehtoisia. Elokuuhun 2014 asti Venäjän asevoimien vakinaiset joukot eivät kuitenkaan osallistuneet yhteenottoon suoraan.

Paikalliset turvallisuusjoukot pidättivät eräänä päivänä Donetskissa Ilja Barabanovin ja hänen kollegoitaan, koska heidän epäiltiin tehneen yhteistyötä Ukrainan viranomaisten kanssa. Heidät vietiin päämajaan, jotka kutsuttiin moniselitteisesti NKVD:ksi (Neuvostoliiton sisäministeriöksi). Kun siellä tajuttiin, että pidätetyt olivat toimittajia, heidät päästettiin menemään. Yksi turvallisuusjoukkoihin kuulunut, itsensä Jokeriksi esitellyt, antoi heille puhelinnumeron ja takasi heidän turvallisuutensa kaupungissa. Tosin edes sadan kilometrin päässä Donetskista he eivät voineet luottaa Jokerin apuun. Donetskinkin ”kansantasavallan” silloisten virallisten johtajien Denis Pušilin tai Aleksandr Borodain nimet eivät nekään painaneet paljoa. Slovjanskissa edes Donetskinkin ”kansantasavallan” myöntämää lehdistöakkreditointia ei hyväksytty. Igor Strelkovilta piti saada erillinen, työnteon sallinut paperi. Horlivkassa Bes – entinen neuvosto- ja venäläisupseeri Igor Bezler – määräsi kaikesta⁵¹. Kramatorskissa määräsi puolestaan kasakka Aleksandr Možajev alias Babai. Hänellä oli komea parta ja yhtä muhkea puhetapa. (Hänellä oli tapana väittää, että vapaamuurariiloosin juutalaiset olivat syyppäitä Ukrainan ongelmiin.⁵²) Kun autonkuljettaja oli matkalla tapaamaan Možajevia, liikennepoliisi yritti pysäyttää kaksinkertaisen suojaviivan ylittäneen auton, mutta kuljettaja huusi ikkunasta vain: ”Olemme menossa kiireellä Babain luokse.” Sen jälkeen poliisi katsoi asiaa sormien läpi.

Luhanskin alue oli melkeinpä vielä enemmän sekaisin kuin Donetskinkin alue. Luhanskin ”kansantasavallan” hallitus ei oikeasti hallinnut muuta kuin alueellista keskusta. Useat kasakka-atamaanit ja kenttäkomentajat pystyivät pitämään suuria kaupunkeja valvonnassaan. He keräsivät veroja paikallisilta yrityksiltä, kiristivät rahaa tai yksinkertaisesti puristivat kuiviksi houkuttelevimmat kohteet. Tällä tavalla käyttäytyivät atamaani Nikolai Kozitsinin johtamat kasakoiden kansalliskaartin yksiköt Anratsytissa.⁵³ Kävi jopa niinkin, että kun ohi ajoi toimittajia, jotka ajoivat Donetskista Altševskiin saadakseen Mozgovoin haastattelun, kasakat pysäyttivät heidät tiesululla ja kuulutuaan matkan tarkoituksesta ilmoittivat ylpeästi: ”Ei, menkää ensiksi

Antrasytiin tekemään haastattelu meidän Batjamme kanssa ja menkää sitten Mozgovoin luokse.”

Tällaisella anarkialla oli tiedotusvälineiden kannalta omat etunsa. Oli mahdollista työskennellä sekä Ukrainan että Venäjä-mielisten separatistien alueella. Kun reportterit lähtivät aamulla matkalle, he saattoivat ylittää etulinjan viisi tai seitsemän kertaa yhdessä päivässä ja käydä eri aseellisten ryhmien asemissa. Se ei ollut tietenkään täysin turvallista, mutta mahdollista se oli. Tavanomainen käytäntö tuolloin oli koota pieni ryhmä, esimerkiksi kirjeenvaihtaja Moskovasta, kirjeenvaihtaja Kiovasta sekä joku Euroopasta tai Yhdysvalloista ja kulkea vastapuolten asemien läpi yhdessä. Ukrainan asevoimille toimittajat näyttivät länsimaisia ja ukrainalaisia asiapapereita nopeammin tarkistettaviksi. Separatisteille näytettiin venäläisiä asiapapereita sekä Donetskien ja Luhanskin vallanpitäjien antamia akkreditoiteja.

Toimittajille sattui seuraavanlainen tapaus syyskuussa 2014, kun ensimmäistä Minskin sopimusta valmisteltiin allekirjoitettavaksi. He (joukossa oli myös Ilja Barabanov) työskentelivät Ukrainan hallitsemassa Mariupolissa ja lähtivät useasti pois kaupungista kohti Venäjän rajaa seuraamaan eteneviä Venäjän joukkoja, joiden läsnäolon konfliktialueella virallinen Moskova kiisti edelleen. Ryhmän epävirallinen johtaja oli kokenut sotakirjeenvaihtaja Orhan Džemal, joka oli ollut monissa kriisipesäkkeissä. Vuonna 2011 Džemal oli haavoittunut vakavasti jalkaan ollessaan kapinallisten asemissa Libyan pääkaupungin Tripolin laitamilla. Hän oli vasta toipumassa, vaikka kävelikin itsevarmasti pitkin etulinjoja kepin kanssa. Sotilashenkilöt yhteenoton molemmilta puolilta kuuntelivat, mitä hänellä oli sanottavanaan.

Erään kerran Donetskien ”kansantasavallan” edustajat vangitsivat Kirovogradista⁵⁴ tulleita ukrainalaisia laskuvarjojääkäreitä kaukana etulinjasta lähellä Venäjän ja Ukrainan rajaa. Jostakin syystä separatistikomentaja ei halunnut pitää vankeja hallussaan ja ehdotti ukrainalaisille komentajille, että nämä voisivat viedä heidät. Kiova epäili huijausta tai väijytystä. Ukrainan asevoimien yleisesikunta päättikin pyytää Džemalilta välitysapua.

Toimittajille tarjottiin mahdollisuutta edetä syvälle Donetskin ”kansantasavaltaan”, jotta he saattaisivat nämä vangit Ukrainan aseisiin. Ukrainalaisosapuolen logiikka oli yksinkertainen: jos venäläisiä toimittajia tulee Ukrainan Mariupolista hakemaan vankeja, separatistit eivät todennäköisesti tappaisi heitä ja pitäisivät näin lupauksensa.

Ongelmana oli logistiikka. Kukaan mariupolilainen taksinkuljettaja ei suostuisi mistään hinnasta ajamaan niin pitkälle Donetskin ”kansantasavallan” puolelle, ja oli lähes mahdotonta palata ennen ulkona-liikkumiskieltoa. Lisäksi mahdollisuus, ettei palattaisi ollenkaan, oli myös aivan todellinen. Ratkaisu oli yllättävä: Ukrainan yleisesikunnan edustajat ehdottivat, että toimittajat ottaisivat Mariupolia puolustaneelta Azovin pataljoonalta punaisen Niva-katumaasturin, joka oli viety sinne vähän aikaisemmin. Jostakin syystä autossa oli ranskalaiset rekisterikilvet. Barabanov, Džemal ja kaksi heidän kollegaansa ajoivat autossa etulinjan yli.

Operaatio onnistui: toimittajat saapuivat Venäjän ja Ukrainan rajalle ja tapasivat vangit. Ukrainalaisosapuoli lähetti bussin hakemaan toimittajat, jotka kaahasivat Donetskin ”kansantasavallan” hallitsemalta alueelta. Kun laskuvarjojääkärit luovutettiin Ukrainan asevoimille, kävi ilmi, että katumaasturista oli puhjennut kaksi rengasta ja etteivät journalistit pääsisi takaisin Mariupoliin. Ajoneuvo oli jumissa harmaalla vyöhykkeellä, jota ei suurelta osin hallinnut kukaan. Onneksi kau-pungista saatiin hinausauto hakemaan heidät.

Seuraava näkymä on helppo kuvitella elokuvasta. Hinausauto saapuu puolueettomalta vyöhykkeeltä yön pimeydessä ukrainalaiselle tarkastuspisteelle Mariupoliin johtavalla tiellä. On vaurioitunut punainen Niva, jossa on ranskalaiset rekisterikilvet. Neljä Venäjältä lähtöisin olevaa toimittajaa istuu autossa ja väittää olevansa palaamassa pelastusoperaatiosta, jossa he vapauttivat vankeina olleita ukrainalaisia laskuvarjojääkäreitä. Näyttää siltä, että toimittajien tuona iltana kohtaamat ukrainalaisotilaat päättelivät yksinkertaisesti olevansa tekemisissä hullujen vakoojien kanssa, joiden tarinoiden tarkistaminen saattaisi tulla kalliiksi. Barabanov ja kollegat pääsivätkin hotellihuoneisiinsa vaikeuksista.

Oli totta kai niin, että muutkin kuin toimittajat hyödynsivät Donetskin ja Luhanskin alueilla kesällä 2014 vallinnutta anarkiaa. Ukrainan armeija ei pystynyt tuolloin reagoimaan uhkiin. Myös Venäjän asevoimat piti toistaiseksi parempana olla puuttumatta avoimesti yhteenottoon. Mitä omituisimmat puolisotilaalliset ryhmittymät alkoivat taistella kiistellyllä alueella keskenään.

Erilaisia vapaaehtoispataljoonia alkoi nousta sekä Ukrainan että separatistien puolella kuin sieniä sateella. Azov, Aidar, Donbas, Dnipro, Tornado ja Ukraina eivät ole läheskään täydellinen lista pataljoonista, jotka taistelivat Ukrainan puolella. Vostok, Zorja, Kalmius, Oplot, Prizrak ja Sparta olivat taasen ”kansantasavaltojen” puolella⁵⁵. Tällaisissa olosuhteissa Wagner ilmestyi ensimmäisen kerran kuvaan Luhanskin ”kansantasavallan” alueella loppukesästä 2014. Aluksi harvat erottivat Luhanskin lentokentästä käytyyn taisteluun osallistuneen pienen asemiesten ryhmän muista samanlaisista militarisoituneista rakenteista⁵⁶.

Tämänkaltainen vapaus ei voinut tietenkään kestää kauan. Mitä pidempään sota jatkui, sitä enemmän rintamalinjat vakiintuivat, sitä tiukemmiksi vaatimukset muuttuivat molemmin puolin, sitä enemmän papereita ja lupia piti hankkia päästääkseen johonkin ja päästäkseen läpi, sitä enemmän tuli byrokratiaa ja esteitä. Moinen on tavanomaista tällaisessa yhteenotossa eikä se koskenut vain journalisteja. Sen jälkeen kun ensimmäisten kuukausien kaaos oli johtanut matkustajakoneen alas ampumiseen Donbasin alueella, Moskova alkoi palauttaa järjestystä alueille, jotka sille lojaalit voimat olivat vallanneet – mutta teki sen vierain käsin.

Puhdistus

”Kun teitte töitä, ilmestyikö sittemmin kuuluisa Wagner näkyviin?”

”Kyllä. Luhanskissa.”

”Hehän tappoivat Mozgovoin ja kaikki muut?”

”Kyllä.”

Ilja Barabanov tapasi Sergei Dubinskin Moskovassa 2010-luvun lopulla. Donbasin yhteenoton alussa Dubinski tunnettiin paremmin kenttäkomentajana taistelijanimellä Hmurij (Yrmeä). Hän oli yhteen aikaan Igor Strelkovin varamies, kun tämä johti Donetskien ”kansantasaavallan” joukkoja useita kuukausia⁵⁷. Suurin osa keskustelusta oli epävirallista, mutta nyt voidaan julkaista pieni katkelma siitä, miten yksityinen palkka-armeija Wagner sai alkunsa.

”Se oli testiryhmä”, Dubinski jatkoi kertomustaan siitä, miten hän oli törmännyt Wagneriin ensimmäisen kerran. ”Aluksi heitä oli kolmekymmentä. Heidät heitettiin yhdessä kasakoiden kanssa valtaamaan Luhanskin lentokenttää. Ja sen jälkeen heistä kasvoi täysimittainen runsaan kahdensadan ja sitten kolmensadan ihmisen joukko.”

”Onko teitä yritetty yhdistää wagnerilaiseen tarinaan?”

”Yritettiin. Vuosina 2015–2016, kun ’muusikot’⁵⁸ oli sijoitettu Molkinoon⁵⁹, koulutimme samalla harjoituskentällä Syyriaan lähetettävää yksikköä. Puhuimme Wagnerin ja myös muiden kanssa. Sanoin heti, etten yksinkertaisesti ole kiinnostunut. En taistele koskaan rahasta. Lähtisin puolustusministeriön tai FSB:n virallisena neuvonantajana. Tämä ei ole kuitenkaan minun juttuni.”

Neuvostoarmeijan entinen upseeri Sergei Dubinski oli suoranaisesti mukana tapahtumassa, jonka takia Wagner nousi ensimmäisen kerran journalistien ja tarkkailijoiden tutkaruudulle. Kansainvälinen tutkintaryhmä sai selville, että nimenomaan Dubinski koordinoi venäläisen Buk-raketinheittimen kuljettamisen donbasilaiseen Snižnen kylään kesällä 2014⁶⁰. Separatistit ampuivat sillä 17. heinäkuuta alas malesialaisen, Amsterdamista Kuala Lumpuriin matkalla olleen Boeing-matkustajakoneen. 298 ihmistä kuoli, ja heidän jäänteitään kerättiin donetskilaisten kylien ympärillä olevilta pelloilta⁶¹. Tämän katastrofin jälkeen edes kaikkein Kreml-mielisimmäkään eurooppalaiset poliitikot eivät voineet enää teeskennellä, ettei Itä-Ukrainassa olisi ollut menossa jonkinlainen sisällissota ja etteivät täysimittaiset pakotteet ja Venäjän poliittinen eristäminen olleet tulleet välttämättömyksi⁶². Suosituin eri Venäjä-mielisiltä separatistikomentajilta kuule-

mamme versio tästä murhenäytelmästä kuului, että olisi ammuttu alas venäläinen Aeroflotin kone ja että Venäjä aikoi syyttää Ukrainaa aloitukseensa täysimittaisen hyökkäyksen. Se tapahtui lopulta vuonna 2022. (Ukrainan turvallisuuspalvelut esittivät tällaisen version⁶³.) Kukaan ei uskonut eikä usko, että koneen putoaminen olisi ollut onnettomuus.

Ei ole tiedossa, kuka antoi Moskovassa käskyn ampua alas siviilimatkustajakoneen konfliktialueen yläpuolella. Boeingin pudottamisen jälkeen Kreml alkoi kuitenkin rakentaa poliittisia vertikaalisia valtarakenteita Donetskiin ja Luhanskiin. Niitä tuolloin johtaneet venäläiset politiikan asiantuntijat kutsuttiin pois ”kansantasavalloista” samaten kuin Dubinskin suora esimies, ”puolustusministerinä” ollut Igor Strelkov⁶⁴. Donetskissa valtaan nousi entinen kaivostyöläinen, liikemies ja Venäjä-mielisen sotilaallisen Oplot-järjestön johtaja Aleksandr Zahartšenko⁶⁵. Luhanskissa valtaan nousi puolestaan paikallinen liikemies Igor Plotnitski, joka oli johtanut Zarja-pataljoonaa yhteenoton alusta lähtien⁶⁶.

Juuri nämä ihmiset olivat ”kansantasavaltojen” edustajina paikalla Minskissä syyskuussa 2014, kun ensimmäiset sopimukset sodan lopettamiseksi allekirjoitettiin (ne olivat voimassa alle kuusi kuukautta⁶⁷). Moskovalle oli tuolloin tärkeää osoittaa, että ”Donetskin ja Luhanskin tietyillä alueilla” (kuten näitä alueita kutsuttiin diplomaattisissa asiakirjoissa) oli joitakin paikallisia viranomaisia, joiden kanssa Kiovan pitäisi neuvotella. Zahartšenkon ja Plotnitskin asema vahvistettiin kaksi kuukautta myöhemmin pidetyissä ”vaaleissa”⁶⁸. Nyt Vladimir Putin saattoi sitten sanoa, että Kiova katkaisi neuvottelut ”Donbasin kansan” edustajien kanssa.

Näiden häthätää valittujen johtajien suurin ongelma oli, etteivät edes heidän ”kansantasavaltojensa” alueet, jotka olivat noin kolmekymmentä prosenttia sotaa edeltäneistä Donetskin ja Luhanskin alueista, olleet täysin heidän hallinnassaan. Ongelma oli ratkaistava. Donetskin johtaja Zahartšenko yritti Venäjän turvallisuuspalvelujen avustuksella ahdistaa itsenäisimmät ja karismaattisimmat komentajat ulos alueeltaan. Esimerkiksi Igor Bezler, joka oli hallinnut useita

suuria kaupunkeja Donetskin alueella, lähti Venäjään liitetylle Krimille⁶⁹. Luhanskissa asiaa lähestyttiin hyvin eri lailla.

1990-luvulla useissa kriisipesäkkeissä palvellut mellakkapoliisin entinen upseeri Aleksandr Bednov työskenteli eläköitymisensä jälkeen useissa yksityisissä turvallisuusalan yrityksissä Luhanskissa. Kun taistelut alkoivat, Bednov perusti Luhanskissa partioineen joukkonsa, joka sieppasi ja kidutti paikallisia ihmisiä sekä varasti kiinteistöjä ja autoja⁷⁰. Toisin sanoen Bednov, joka otti itselleen taistelijanimen Batman, johti yhtä paikallista rikollisjoukkoa. ”Voimme kohdata vihollisen arvokkaasti”, halvassa puvussa istunut Bednov sanoi toimistohuoneessa vuoden 2014 lopulla kuvatussa haastattelussa⁷¹. ”Tärkein runko koostuu Luhanskin alueelta olevista pojista, mutta vapaaehtoisia on myös Venäjältä, Kazakstanista, Saksasta ja jopa Norjasta. Kaiken jättäneet ihmiset ryhtyivät epätasaiseen taisteluun junttia ja länsimaisia rankaisijoita vastaan. Venäläisiä ihmisiä, jotka nousivat fasismia ja natsismia vastaan⁷¹.”

Tämä haastattelu osoittautui Batmanin elämän yhdeksi viimeisistä. Bednov ei ollut tyytyväinen yrityksiin neuvotella Ukrainan viranomaisten kanssa ja ensimmäisten Minskin sopimusten allekirjoittamiseen. Hän kannatti sodan jatkamista ja kieltäytyi siirtämästä joukkonsa johtoa virallisille vallanpitäjille. 1. tammikuuta 2015 autoa saattueessa matkustanut Bednov ammuttiin Lutuhynen asutuskeskukseen lähellä Luhanskin alueella⁷². Kaksi päivää ennen ampumista Bednovia vastaan nostettiin rikosjuttu, jossa häntä syytettiin paikallisten sieppauksesta ja kiduttamisesta. Luhanskin viranomaiset liittivät Bednovin ampumisen sekä hänen kieltäytymisensä laskea vapaaehtoisesti aseitaan siihen, että hänen väitettiin vastustaneen Luhanskin ”kansantasavallan” turvallisuusjoukkoja⁷³. Tuohon mennessä jo Moskovaan palannut Igor Strelkov kirjoitti, että operaatio oli toteutettu ”90-luvun gangsterien ’välienselvittelyn’ pahimpien perinteiden mukaisesti”⁷⁴.

Oli harvinaista, että ”kansantasavallan” vallanpitäjät ottivat tehtäväkseen suositun kenttäkomentajan likvidoinnin. Bednovin kuolemasta tehtiin jopa tutkimus. Toimittaja Georgi Aleksandrov kertoi